

JÄRNUDDEN Torp under Nydala FOTO

Harald och Ture Wikström

Småsik, klara för rökning.

Artikel om Thure Wikström

Källa: Småländska kärnkarlar av Erik Abrahamson-Eksjö.

Se nedan.

Kerstin ser på när fisken ska rökas.

Wikströms fiskestuga på västra sidan av Rusken.
FOTO, 20180930

Thure Wikström

Samma år som Alvastra kloster grundades — troligen år 1143 — anlades Nydals kloster vid den vackra sjön Rusk, som sedermera kom att heta Rusken eller Roseke. Initiativtagare till att bygga ett smålandskloster lär linköpingsbiskopen Gisle ha varit. Klostret *Nydal* — sedermera *Nydala* — anlades av cisterciensermunkar. För att hedra sitt moderkloster Clairvaux — på latin *Clara vallis* — kallades det nyanlagda småländska klostret *Nova vallis*, vilket på svenska blir Nydal. Klostret fick så småningsom stora jordagods, som låg spridda över södra delen av Sverige, uppbar under namn av munkeskäppan en del av tiondena från Njudung och Finnveden samt hade Ottenby och Södra Möckleby socknar på Öland som annex för att kunna delta i strömmingsfisket i Östersjön. Men för det dagliga livets behov var fisket i Rusken av vida större betydelse. Liksom på så många andra områden var munkarna våra förfäders läromästare även i fråga om fiske. Man har skäl förmoda, att det var munkar, som lärde svenskarna att fiska med homma eller ryssja.

Enligt en gammal tradition skall munkarna ha haft sina båtar liggande på Järnuddens västsida, där de också förvarat sina fiskredskap. Udden är synnerligen lämplig, eftersom där finns en utmärkt båthamn. Den ligger endast en kilometer från klosterruinen. Även i våra dagar spelar hamnen vid Järnudden en viktig roll för fisket i sjön. Där bor Ruskens siste, ännu verksamme yrkesfiskare *Thure Wikström*. Han är född på Järnudden den 18 juli 1891. Sitt yrke har han ärvt efter fadern, som slog sig ner på den vackra, lövskogsklädda Järnudden som fiskare och jägare under Nydala säteri några år före sonens födelse. Han flyttade då in i det vackra, under 1700-talet uppförda korsvirkeshus, där nydalafiskaren fortfarande bor.

Från Järnudden går två vågbrytare ut i sjön. Den sydliga, som är mest utsatt för Ruskens vågor, är längre än den norra. Mellan vågbrytarnas landfästen ligger det rödmålade, knuttimrade nothuset, vilket liksom fiskarens bostad är byggt i början av 1700-talet. Nothuset vilar på stolpar och stenpelare, så att man kan ro in under huset. Förr, när vattenståndet i Rusken var något högre, brukade man förankra skeppen¹ under nothuset. På stänger inuti detta hänger sik-, gädd-, abborr- och braxennät. Här förvaras hommor, lakstrutar, mjärdar, mörtstugor, gäddsaxar, isbillar, vakare och draggar. Under den milda årstiden brukar en del nät hänga på knabbar i

¹ Ekorna.

nothusets norrvägg. Vid stranden norr om nothuset finns även utmärkta båtlanden.

För en mansålder sedan hade fiskaren vid Nydala säteri tillräckligt arbete med att utnyttja herrgårdens fiskevatten. Men Thure Wikström arrenderar inte bara Nydalas fiske utan även Ohs' och Karlstorps. I Wikströms ungdom hade detta varit otänkbart. Då hade man endast små roddbåtar, och med dem kunde man ej komma så långt. Men Thure Wikström har sedan flera år en stor, ruffad motorbåt, och med den kan han lägga ut och vittja sina fiskredskap i olika delar av Rusken.

Ruskens förnämsta fisk är den välsmakande och eftersökta siklöjan eller småsiken. I Småland förekommer den förutom i Rusken i Vättern, Sommen, Assjön i Flisby socken, Frissjön i Skepperstads socken, Algunnen och Helgasjön. Siklöjan fordrar klart vatten och stenig eller sandig botten. I sjöar med dybotten trivs den ej. Siklöjan blir fyra år gammal. Den ettåriga siklöjan är så liten, att man inte bryr sig om att fiska den.

Siklöjan fiskas med nät, som har olika maskstorlek allt efter fiskens ålder. För fångst av den tvååriga siken använder Thure Wikström nät, som har en storlek av 16 varv eller maskor per fot. För att fiska treårig sik begagnar han 15-varvsnet och för fyraårig sik 14-varvsnet. Siklöjan lever av plankton, som hon noga följer. Är det varmt, går plankton utefter Ruskens botten. Då måste siklöjneten sättas så djupt, att de nästan når ned till sjöbotten. Det händer ej sällan, att plankton och siklöjan vid varmt väder uppsöker Ruskens största djup. Vanligtvis går plankton ganska högt — omkring två meter under vattenytan. Då måste siklöjneten sättas nära ytan. Vissa tider driver plankton omkring i Ruskens mellanskikt, och när detta är fallet, sättes småsikneten på mellandjup.

Siklöjneten har ett djup av 10—14 fot och en längd av fyra meter. För att näten skall stå rätt upp och ner, är deras undertelning² försedd med sänken, medan övertelningen³ hålles upp av flöten. I Thure Wikströms ungdom var nätflötena gjorda av kork eller trä. Numera använder han tomma halvlitersflaskor, som är noga tillslutna med kork eller kapsyl. Ofta sätter Wikström ihop 4 à 6 nät till en länk. I ena ändan av länken är ett rep, i vilket en ganska tung sten är fästad. När nätlänken lägges ut, placeras repet på sjöbotten, och stenen tjänstgör som ankare. I länkens andra ände finns också ett rep, och det slutar med en vakare, som flyter på vattnet och visar, var nätlänken ligger.

Av vattnets temperatur, vind och väder kan Thure Wikström med nästan osviklig säkerhet sluta sig till på vilket djup siklöjan går. Vistas den på eller nära sjöbotten, sätter han endast två flaskor som flöten på varje nät. Går siklöjan i Ruskens mellanskikt, förser han varje nät med tre flaskor, men förföljer småsiken planktonmassorna närmare ytan, sätter han fyra flötflaskor på varje nät.

² Rep i nätets underkant.

³ Rep i nätets överkant.

Vågbrytarna utanför Järnuddens nothus.

Siklöjan leker i slutet av november och början av december. Under lektiden fångas den mesta småsiken. I Wikströms ungdom kunde man få stora fångster på upp till 200 kg på varje länk. Då betalades siklöjan med 50 à 60 öre per kg. Numera kan Thure Wikström få 15 kg på varje länk, och då anser han, att fiskelyckan varit god. Även om siklöjan nu för tiden betalas med 2,25 per kg, har fiskaren ej samma lön för mödan som förr. Utom vid lektid fångas småsik från maj till november.

Rökt siklöja är en verklig delikatess. Thure Wikström röker småsiken i en liten grav ett stycke söder om boningshuset. Rökgraven är byggd av flata stenar och är 3 dm lång och 1,5 dm djup. Den är nedsänkt i marken till ett djup av 1 dm, för att draget skall bli kraftigt. När siklöjan skall rökas, gör Wikström först en brase⁴ av alved över rökgraven. När brasen brunnit ner så mycket, att endast glöverna⁵ är kvar, sätter han en tunna, som är öppen i båda ändar, över glödhögen. Tunnan är försedd med två stålträdsgaller, och på dem har Thure Wikström lagt de siklöjor, som skall rökas. När han placerat tunnan över rökgraven, lägger han enris på glöverna. Härvid utvecklas en kraftig rök. Så fort den tränger upp i tunnan, lägger Wikström en papperspåse över tunnans öppning. Röken tränger sig ut genom påsen, men värmen stannar kvar i tunnan. Man måste ständigt

⁴ Eld.

⁵ Glöderna.

lägga nytt enris på alglöverna, så att röken blir jämn. Efter 35 à 40 minuter är siklöjan färdigrökt. Då tas tunnan bort från rökgraven, småsiken plockas från gallren och saltas, medan den ännu är varm.

I den gamla goda tiden, då siklöjan gick rikligare till, saltade man både den och dess rom. Den senare var vida känd under namnet löjrom och var en eftersökt delikatess.

I Rusken fiskas också storsik eller gråsik. Fiskens kött är ej så välsmakande som siklöjans och därför ej så eftersökt. Gråsiken leker i november och början av december. Under denna tid fångas den med nät, som har en maskstorlek av 8—9 varv per fot.

En annan värdefull fisk, som fångas i Rusken, är lake. Det är en bottenfisk. Han förefaller att vara loj och dåsig, men då han skall ta ett rov eller vill undfly någon fara, rör han sig med stor snabbhet. Det är en glupsk rovfisk, som älskar rom. Han infinner sig gärna på andra fiskars lekplatser för att sluka deras rom, men han försmår ej heller sin egen.

Laken leker under januari och februari månader, då den samlar sig i stora stim för att leka på sandbankar, s. k. lakåsar, eller på berg- och stengrund. Under lektiden har lakhonan en säregen lukt, som hannen känner på långt håll. Thure Wikström fiskar lake med homma, gäddsax eller lakstrut. Den sistnämnda är omkring två meter lång och försedd med en gimme eller ryssjeingång. Fångstredskapet hängs upp och ner med den bredare änden vänd mot bottnen. Från lakstrutens överdel går en arm, som i sin nedre del är försedd med ett sänke, som skall vara så tungt, att armens nedre del når sjöbotten. I lakstrutens överdel sitter ett snöre, som upptill slutar med en vakare. Snöret har dessutom till uppgift att hålla fiskredskapet spänt.

När laken går utefter bottnen, stöter han på armen, följer denna och går rakt upp i lakstruten. Han fortsätter genom gimmen och fastnar i det övre rummet eller struten. Om en hona gått in i lakstruten, känner hannarna lukten och följer efter. Har flera honor hamnat i lakstruten, brukar den bli alldeles full. Thure Wikström har ibland fått fångster på upp till 25 kg i en enda lakstrut.

Lakstrutarna lägges ut på eftermiddagen och vittjas på morgonen. Först söker man reda på vakaren, och när den är infångad, lyftes lakstruten upp i båten. Sedan öppnas fiskredskapet genom ett ryck i det snöre, varmed struten knutits igen, och fångsten hamnar på båtens botten.

Ibland brukar man fiska lake med gäddsaxar, som sättes ut på lekplatserna. När man fångar lake med ryssjor, placerar man ut dem på ett djup av ett par meter på sandbankar vid åmynningar, där laken brukar leka. Vissa år underlåter laken av hittills icke utredda orsaker att uppsöka sina gamla lekplatser utan leker var som helst i Rusken. Sådana år blir lakfisket totalt misslyckat, och då kan laken endast fångas i något enstaka exemplar.

Vinterlake är synnerligen välsmakande. Han är ovanligt seglivad och kan leva i flera dagar, inpackad i snö. Under de månader, som ej har *r* i sitt namn, är laken mindre god, och då fångar man den ej. Han lever då

liksom i dvala och har dålig matlust. Köttet blir magert och torrt. Men i november börjar han åter bli läcker. Mot lektiden blir laken glupsk. Han kan då även fångas med gäddsax, som sättes ut på isen, om denna är så tjock, att den bär. Men så tidiga vintrar förekommer mera sällan i Ruskenbygden.

Efter samma princip som lakstruten är homman gjord. Hon är fastgjord vid en landgång, som är 10 à 15 m lång och fästad i land. Homman är dessutom försedd med två sidoarmar, som är 2 m långa. Själva ryssjan består av 8 à 9 bågar och har två gimmer eller ingångar. Vardera har en diameter av 6 tum. Från varje gimme går tre snören, s. k. gimmasnören, till främre delen av struten. När en fisk stryker utefter land, stöter han emot landgången och följer denna, till dess han kommer i närheten av homman. Där hindras han av ryssjearmarna att gå ut i sjön, varför han tvingas in i homman, smiter in genom yttergimmen och kommer in i första rummet. Här kan han ej vända, eftersom gimmasnörerna hindrar honom gå tillbaka. Han måste därför fortsätta genom främre gimmen och är så inne i struten.

När ryssjan skall vittjas, lyfter Thure Wikström upp struten i båten. Hommastruten är försedd med en dragsko, så att Wikström lätt kan öppna den över båtbottnen, som ibland kan bli helt täckt av fisk. När Thure vittjat sin ryssja, drar han till dragskon och lyfter struten i sjön. Härvid måste han se till, att ryssjan blir ordentligt sträckt.

I våra dagar är ryssjorna fabriksgjorda med bågar och gimmer av metall. Men i Thure Wikströms ungdom gjorde hans far dem själv. Till bågar och gimmer använde han segt och böjligt ene, som kläddes med garn av samma färg som homman. Ryssjeduken bands över kavlar av olika storlek. Hommans landgång, armar och bakre, närmast land belägna del var bundna över en kavel för 7 varv per fot. Mellanrummets maskor bands över en kavel för 8 varv per fot, medan strutens maskor var finast. De var bundna över en kavel för 10 varv per fot.

När Thure Wikström var mycket ung, använde man ibland ett hommavirke i stället för landgång. Detta var uppbyggt som en risgärdesgård. Nära land slog fiskaren ner i sjöbottnen ett par störrar på 5 tums avstånd, och dem band han samman med vidjor av ene. En meter längre ut slog han ner ett nytt hot⁶, och så fortsatte han 10 à 15 meter ut i sjön, om djupet tillät. Mellan hoten stack han sedan ner enbuskar, smågranar och ris så tätt, att ingen fisk skulle kunna gå igenom. I yttre öppningen av hommavirket placerade han därefter ryssjan.

I ryssjor fångas gäddor, abborrar och braxnar. Förr, när ruskenfiskarna använde hommavirke i stället för landgång, fick de mest abborrar. Dessa lekte ofta i hommavirkets ris och buskar, som då gjorde samma tjänst som en risvase.

Numera har Thure Wikström 30 à 40 ryssjor ute i sjön på samma gång.

⁶ Störpar.

Men fisket i Rusken är nu inte så givande som på hans fars tid. Denne kunde ofta få 20 kg gädda i en enda homma. Den största gädda, som Wikström fångat i ryssja, vägde 14 kg. Men han har många gånger fått gäddor på 8 till 11 kg.

Den första gädda, som ruskenfiskaren fångar på året, kallar han isgädda. Den, som kommer något senare, brukar han kalla frögädda eller blomstergädda. Förleden i ordet frögädda är smäländska dialektordet frö, som betyder groda. Frögäddan leker i april eller vid samma tid, som grodorna börjar kväka.

Gäddan nappar var fjortonde dag. Hon säges vara i hugget, då hon jagar efter byte. Detta sker huvudsakligen under natten. Men även på dagen är hon ute på jakt. Hon brukar då stå vid vasskanten och lura på sitt byte. Får hon se en fisk närma sig, rusar hon med pilens hastighet på den, griper den tvärs över ryggen och vänder den, så att huvudet kommer före, innan hon slukar den. Gäddan är den glupskaste av alla Ruskens fiskar. Är det gott om fisk, kan hon på en dag sluka lika mycket som sin egen vikt. När gäddan är i hugget, går hon gärna på nät och in i ryssjor. Under mellantiden står hon stilla vid någon vassrugge och latar sig.

Utom i homma fångas gädda med nät, ståndkrok och gäddsax. Gäddnäten är grövre än siknäten med 7 varv per fot. Fiske med ståndkrok var förr mycket givande i Rusken. Då kunde Thure Wikström ha 150 ståndkrokar ute i sjön. De stod i s. k. krokhål och betades med levande mört. Ofta hade han ståndkrokar ute hela vintern. De vittjades varje dag, ty om en fisk dör i vattnet, blir den oduglig till människoföda. Under kalla vintrar kunde krokhålens bottenfrysa under natten. Då måste Wikström fara ut och hugga upp dem med isbill.

Gäddsaxar användes vid isfiske. En sådan sax består av två käftar. I den nedre hänger man en mört. Då gäddan får syn på denna och skall ta den, slår saxkäftarna ihop, och gäddan är fast.

Ett år hade Thure Wikström satt ut gäddsaxar tidigt på vintern. Isen hade lagt sig endast i norra delen av Rusken och hade ej hunnit bli mer än 8 cm tjock. En dag blev det nordlig vind, och då förstod Wikström, att han måste vittja saxarna och ta hem dem. Han for ut på en sparkstötting. På denna hade han lagt en stor låda. När Wikström hade vittjat alla saxarna, märkte han, att isen hade lossnat i norra ändan av sjön och drev söderut. Thure Wikström är en lugn och sansad man. Han har dessutom snabb reaktionsförmåga och har lärt sig att i kritiska situationer hastigt fatta beslut. Han visste, att på ett ställe, där isen skulle passera en udde, som sticker ut i Rusken, skulle han ha det minsta avståndet till land. Lådan, som var full av gäddor, band han under väntetiden fast på sparken. Därpå fäste han ett rep i nästräet på sparken och band det om livet. Just som isen passerade udden, lyfte han sparken i sjön och hoppade efter. Han hade då sextio meter till land. Han sam med sparken på släp, och den flöt tack vare lådan. Det blåste hårt och var kallt i vattnet. Så fort Wikström hade kommit upp på land, drog han upp sparken och for runt Nydala-viken, en

Ryssjan sättes ut. Thure Wikström vid årorna.

sträcka på drygt två kilometer. När han kom hem, tog han två rediga konjackare, bytte kläder och fick varmt i sig. Nästa dag var han åter i arbete och hade inga obehag efter det vådliga äventyret.

I den gamla goda tiden ljustrade man gädda i Rusken, men det var endast till husbehov. Ljustringen utövades mest av bönder och strandsittare, som bodde närmare sjön. Därvid använde man ett ljuster med sex slipade, hullingförsedda taggar, som satt på ett avstånd av en tum från varandra. Det var allra lämpligast att ljustra, när gäddan gick in i en gräsvik för att leka. Två män gick då i vattnet och sköt framför sig en båt, medan ljustraren hade tagit plats i skeppets akter. När denne fick syn på en gädda, högg han till. Hugget kunde träffa var som helst, och ej sällan missade ljustraren.

Utom i homma fiskades abborre med långrev och nät. Långreven kunde vara 1500 m lång. På ryggen eller själva långrevslinan satt tafsar på ett avstånd av tre meter. I ändan på varje tafs var en krok fastgjord, varför en långrev kunde ha ända till 500 krokar. Ibland betades de med mask, ibland med småglin⁷ eller siling⁷. Det var mest abborre, som man tog på långrev, men även braxen, mört och en och annan ål fastnade på långrevskrokarna. Abborrnäten var finare än gäddnäten och hade 8 till 9 varv per fot. Eftersom abborren jagar ett litet stycke från land, satte man abborr-

⁷ Fiskyngel.

näten så nära land som möjligt. I varje nät kunde Thure Wikström 4 à 5 kg, medan han brukade plocka minst 20 kg från en långrev.

Förr brukade man lägga ut vasar i Rusken för att fånga abborrar. Vas var gjord av enbuskar, smågranar och ris. Här samlades småglin, som abborrens förnämsta föda. Man brukade lägga risvasen invid något grud där abborren hade sin lekplats. Vid en vase kunde man dra upp stora o feta abborrar med ett s. k. slängmete.

Numera fiskar ej Thure Wikström abborre i Rusken. Våra dagars hustru anser, att det är för besvärligt och arbetsamt att fjälla och ren abborrar, och fördenskull köper fiskhandlarna i Rusken-bygden ej långt upp denna välsmakande fisk.

Braxen i Rusken blir mycket stor och är vida känd för sin utsökta smak. Detta beror på bottenens beskaffenhet. Braxen leker, när enen ryker, d. v. i början av juni. Fisken har endast tre lekplatser i Rusken: Nydalaviken, området kring Långöans utflöde i sjön samt en vik nära Ohs' bruk. På samtliga ställen är sjöbotten täckt av kort, tätt växande gräs. När braxen leker, går han upp på grunt vatten och rotar upp gräset från sjöbotten så att det flyter upp i ytan. Det är därför mycket lätt att se, var braxen har sin lekplats.

Under lektid fiskas braxen med nät eller homma. Braxennäten är grova och har de största maskorna av de nät, som begagnas i Rusken. Maskstorleken är 4 varv per fot. Braxennäten sättes ett och ett eller i länkar på två. Man kan få tio till femton braxnar på varje nät. En braxen på tre kilo är ganska vanlig. Då man kan vittja braxennäten två à tre gånger dagligen, kan man få goda fångster, när braxen leker.

Ål förekommer mycket sparsamt i Rusken. Det enda ställe, där det finns relativt gott om ål, är området kring Långöans mynning. Men där har Thure Wikström ej något fiskevatten.

De gamla ruskenfiskarna påstod, att de fångat mal i sjön, men Wikström har aldrig sett någon.

För en mansålder sedan spelade mörten en viss roll i folkförsörjningen. Den var de fattigas fisk, och de köpte den för tio öre kilot. Mörten torkades och användes som sovel under de långa vintrarna. Mörten leker i senare delen av april. Då samlar sig mörtern i stora, tätt packade stim, som framkallar ett fräsande eller plaskande ljud. Man kan ibland se, hur stimmen sätter vattnet i kraftig rörelse. Leken varar i två à tre dygn. Därvid uppsöker mörten stenig botten och går så nära land som möjligt.

Förr brukade ruskenfiskarna fånga lekande mört medelst nättjng. Då de hade fått se, att ett mörtstim hade gått in i en vik, skyndade de sig att sätta ett nät eller en nätlänk utanför viken. När detta var gjort, rodde de innaför näten och slog i vattnet med en stake, i vars nedre del de hade spikat fast en brädbit. En sådan stake kallades pöls. När man pölsade, blev mörtern skrämnda och rusade mot näten. Då man sedan tog upp dem, kunde maskorna vara fulla av mört.

I Thure Wikströms ungdom fiskade man ibland med not. Detta fisk-

redskap var sex meter långt. I varje notända fanns en omkring 10 meter lång arm. När man drog not, måste man alltid vara tre. Först lade alla ut noten. Därefter knöt man 100 meter långa rep i varje arm. Sedan rodde två man i land för att dra noten till stranden. Man använde inga spel utan drog för hand. Den tredje fiskaren måste stanna kvar i båten och följa efter noten för att se till, att denna inte häktade i botten. Det enda notpass, som lönade sig i norra Rusken, låg mellan Skrivarön och Järnudden. Man drog not på sommaren, men man fick sällan några större fångster. Det var mest gädda, storsik och abborre, som fastnade i noten.

Ett fiskredskap, som för länge sedan kommit ur bruk i Rusken, är mjärden. Den var gjord av enspjälar och hade formen av en stor flaska. I ena änden av mjärden var en gimme, som var gjord av spjälar. Fiskarna brukade lägga mjärdarna på sjöbotten med en sten inuti, så att redskapet inte flöt upp. Fiskredskapen sattes vanligen på eller i närheten av abborrarernas lekplatser. Fiskarna gick ofta in genom gimmen och blev kvar i struten. Mjärdarna vittjades ett par gånger i veckan.

I Rusken förekommer utter, men han är relativt sällsynt. En dag hade en utter gått in i en av Thure Wikströms sumpar och ätit upp all mört, som fanns där. Det var på vintern, och Wikström kunde se slagen i snön. När han följde dem, såg han, att de försvann under notboden. Då gick Thure efter sitt gevär, skrämde fram uttern och sköt honom. I Wikströms ungdom var det ej ovanligt, att en utter gick in i en homma. När fiskaren tog upp den, blev han ej ledsen, ty det var goda priser på utterskinn. — Numera är minken det värsta odjuret i Rusken. Han lever huvudsakligen av fisk.

När Thure Wikström var ung, hade en fiskare mycket att göra, när det gällde att iordningställa fiskredskapen. Han gjorde inte bara hommor och mjärdar, utan han band alla nät och notar över kavlar, som hade olika grovlek, allt efter maskornas storlek. När näten hade bundits och försetts med telningar, färgades de i bresilja och kopparvitriol för att bättre kunna stå emot röta. Dessutom är färgade garn mycket mera fiskliga. I Rusken är svarta nät lämpligast. På vita nät får man sällan någon fisk. — Numera köper fiskarna sina nät och ryssjor, som är gjorda av nylon, och dem behöver de inte färga.

Ibland häktade nätet eller noten fast i någon sten eller låga⁸ på sjöbotten. Ibland kunde fiskredskapen rivas upp metervis. Då måste fiskarna själva böta⁹ dem. Även torkningen av fiskredskap var förr mycket omständligare. Not och nät hängdes upp på stakar, så fort man tagit upp dem. Vår tids nylonnät torkar mycket fortare, och de behöver ej hängas upp på stakar.

Liksom andra fiskare vid Rusken byggde Thure Wikströms far själv sina båtar. Den konsten lärde han sin son. Thure Wikström är en duktig

⁸ Gammal trädstam, som ligger på sjöbotten.

⁹ Laga.

båtbyggare, som under den gångna vintern och förvåren byggt åtta ek för nydalabor och fiskare från grannsocknarna.

I våra dagar finns det inga kräftor i Rusken. De försvann 1925, då kräf-
pesten härjade i Småland. Några år senare planterade man in kräftor i sjö
och just som de hade blivit fullvuxna, utbröt en ny kräftpest år 1952. Me
i Thure Wikströms ungdom var Rusken berömd för sina kräftor. Då bö-
jade kräftfisket den 8 augusti och fortsatte till den 1 oktober. Under denn
tid kunde man dagligen se flera foror med kräftor på vägen mellan Nydal
och Stockaryd för vidare befordran till Stockholm och andra städer. De
var inte ovanligt, att man hade 500 tjog kräftor på lasset.

Thure Wikström fångade liksom sin far kräftorna i burar. När man vitt-
jade dem på morgonen, kunde man ganska ofta få en fångst på 50 tjog.
Alla, som hade strandrätt vid Rusken, fångade kräftor på den tiden. De
flesta tog dem vid bloss. Vanligtvis var man tre eller fyra man, då man
fiskade kräftor. Man fångade dem, då det blivit mörkt. Vid kräftfiske gick
alla i vattnet utefter stranden. En av kräftfiskarna bar en lykta eller lys-
panna i handen. På ryggen hade han en knippa törestickor. Så fort man
kom ner till stranden, tände blossbäraren på en töresticka, satte den i lys-
pannan och lyste på vattnet. Då fick de andra syn på kräftorna och började
plocka. Man höll på i flera timmar, vanligtvis till dess den sista törestickan
var utbrunnen. På en enda natt kunde man på detta sätt plocka 30—35
tjog kräftor.

Ruskens rikedom på kräftor satte fantasien i rörelse, vilket följande
historia visar.

”En kväll satt ja på bron ¹⁰, å då kom Johan Älg med sina pojkar å skulle
meta krabbor¹¹. Så var en av pojkarna tvungen att gå hem efter en häv,
å Johan Älg satte sej vid mej. Då sa han: ’Hade vi inte glömt häven, så
hade vi varit ett bra stycke på väg till sjön. Men nu ska ja passa på å tala
om en historia för dej, å de är sanning de.

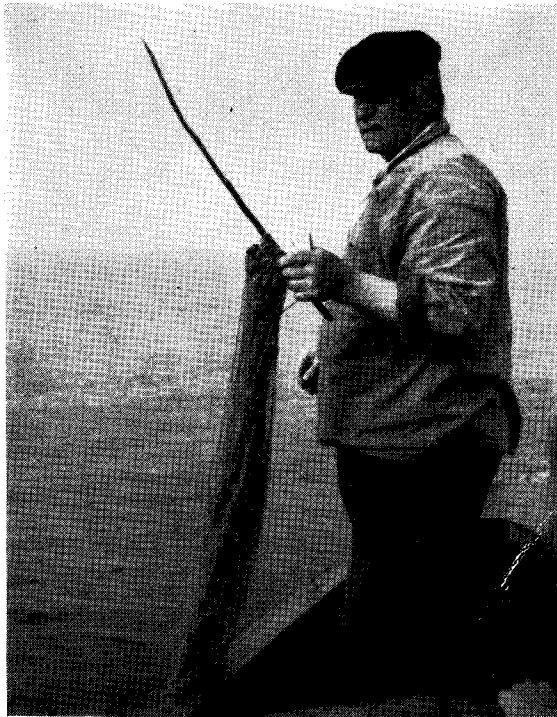
När ja bodde vid Rusken i den där lilla stugan, som du kommer ihåg,
hade vi ett långt sittbräde vid väggen mot sjön. En dag satt ja å mor å
pojkarna — vi va inte så många då — på brädet. Då kände vi en elak lukt
ifrån ön. Vi tog skeppet å rodde ut för att se, vad de va. Å när vi kom te
ön, va hon full av krabbor. Vi kunde inte se jorden för dom. Där va krab-
bor, som va en aln långa. Vi plockade hela skeppet fullt, å vi tog bara de
största. Sedan satte vi oss skrefsle¹² över å rodde nätt¹³. Men de största
krabborna kröp över båtkanten, så de sa plopp, plopp på båda sidor av skep-
pet. När vi kom hem, hade vi mist några tjog. Bonden, som ägde ön, hade
slaktat en ko, å räntan hade han lagt ut på stranden för att locka krabborna
med. Men de va vi, som fick dom.’”

¹⁰ Förstugukvisten.

¹¹ Kräftor.

¹² Grensle.

¹³ Sakta.

Erik Abrahamson

Smäländska kärnkaklar

FÖRLAG: ERIK ABRAHAMSON - EKSJÖ